

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ГУК ЗОРЯНА ВАСИЛІВНА

УДК 821.163.41-3.09:141.78 "19/20" М. Павич

**ПОЕТИКАЛЬНІ ВЕКТОРИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО
РОМАНУ: ХУДОЖНІ ЕКСПЕРИМЕНТИ МІЛОРАДА ПАВИЧА**

10.01.06 – теорія літератури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі слов'янської філології Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Татаренко Алла Леонідівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри слов'янської філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Штейнбук Фелікс Маратович,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри теорії та історії
світової літератури ім. В.І. Фесенко

кандидат філологічних наук
Левицька Оксана Степанівна,
Українська академія друкарства,
доцент кафедри книгознавства і комерційної діяльності

Захист відбудеться «30» січня 2015 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.13 у Львівському національному університеті імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Університетська, 1).

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розісланий « » грудня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. М. Пилипчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасне літературознавство приділяє значну увагу вивченню теоретичних аспектів постмодерністської прози. З'являються наукові розвідки про літературний постмодернізм, відповідні статті в літературознавчих енциклопедіях та довідниках. Дослідники визнають самотність романного жанру в постмодерністській літературі, адже він якнайкраще відображає складність і багатоплановість світоглядної парадигми постмодернізму. До найважливіших праць, присвячених дослідженню постмодерністського роману, належать розвідки Л. Гатчієн, У. Еко, В. Жмегача, М. Йоквича, В. Пестерева, М. Епштейна, Т. Денисової, Г. Сиваченко, А. Татаренко, А. Мережинської, О. Палій.

Постмодерністський роман як результат розвитку жанру роману кінця ХХ ст. продемонстрував неможливість його аналізу традиційним інструментарієм. Розмаїта художня творчість сучасних романістів – представників постмодерністської парадигми – дозволяє скласти уявлення про шляхи еволюції постмодерністського роману у ХХІ ст. й доводить необхідність вивчення нового різновиду романних творів. Саме тому важливим є дослідження романної творчості визначного сербського письменника Мілорада Павича (Милорад Павић, 1929–2009), який входить до когорти класиків світової постмодерністської літератури. Міжнародний успіх романів цього автора свідчить про універсальність його творчості та актуальність використаних ним художніх форм, співзвучних художнім пошукам митців сучасного світу. Вивчення романної творчості письменника має теоретичне значення, як дослідження провідної романної моделі європейської постмодерністської літератури другої половини ХХ початку ХХІ ст. Романна проза М. Павича є унікальним явищем у сучасній світовій літературі: більшість його романів вкладаються у матриці постмодернізму і вирізняються надзвичайною креативністю, виразною формальністю, реалізацією концепції адресата, застосуванням гіпертекстуальних стратегій. Вагомими компонентами поетики його романів стають інтертекстуальність та автоцитування. Експериментаторство виявляється також у застосуванні стратегії постмодерністської гри з читачем, що стає для автора конструктивним принципом поетики. Читачам при цьому відводиться велика творча функція.

Експериментальний нахил уяви письменника сприяв постійним пошукам нових дієвіших художніх засобів упродовж всього творчого життя, зокрема, йому належить особливе місце у створенні постмодерністської стратегії читання. Ідеї інноваційної оригінальності та експерименти М. Павича зі структурними моделями свідчать про те, що роман для нього є специфічною літературною містерією.

Постать М. Павича (науковця, письменника, перекладача й культурного діяча), зважаючи на масштабність творчої особистості, – унікально

репрезентативна для Сербії. Він був лауреатом літературних премій у себе на батьківщині, його щороку від 1991 р. номінували на здобуття Нобелівської премії з літератури.

Творчий доробок письменника досліджували сербські літературознавці Н. Вукович, Й. Делич, А. Єрков, Я. Михайлович, П. Палавестра, М. Пантич, П. Піянович, які є представниками теоретичного дискурсу. До найважливіших праць, присвячених осмисленню окремих аспектів поетики постмодерніста, належать розвідки С. Брайович, С. Владушича, С. Дам'янова, П. Зорича, В. Єротича, А. Йовановича, М. Йоковича, Р. Кордича, Я. Лукич, В. Матича, Н. Мілошевича, П. Мілошевича, М. Недича, В. Павковича, Н. Половини, М. Поповича, Д. Рамаданскі, Н. Шапоні, Л. Шоп, М. Шукала). Чимало розвідок сербських дослідників присвячено загальному огляду художньої творчості М. Павича (С. Бабич, М.С. Воларевич, З. Глушечевич, Ч. Миркович, Н. Митрович, І. Негришорац, Г. Петрович, Р. Попович, Д. Потич, М. Радович).

Науковий інтерес до творчості М. Павича простежується також в українському літературознавстві, зокрема в працях П. Рудякова, А. Татаренко, Ю. Білоног, Ю. Ковбасенка, І. Лучука, О. Бульвінської, О. Буряк, О. Ніколаєвої, І. Старовойт, М. Мазур. Слід зазначити, що постмодерністські романи М. Павича, зокрема його експерименти з романною формою, все ще не були предметом окремого сфокусованого теоретико-літературного дослідження.

Актуальність теми зумовлюється передусім відсутністю теоретичного осмислення романної прози М. Павича, яка є важливою для вивчення постмодерністського роману. Його романна творчість, будучи яскравим втіленням постмодерністських нарративних стратегій і жанрових експериментів, демонструє неможливість вкладення її в жанрові рамки класичного роману й потребує дослідження романної моделі в кожному конкретному вияві. Це питання є важливим для теорії літератури, оскільки вивчення конкретного історико-літературного матеріалу дозволяє закласти підвалини теоретичного виявлення основних характеристик літературного феномена. Постмодернізм як інтернаціональне явище дозволяє використати матеріал національних літератур для вибудовування теоретичної моделі, яка може застосовуватися до різних літератур постмодерністської парадигми. Тому дослідження класичних постмодерністських романів М. Павича дає змогу вивчити основні особливості постмодерністського роману в його найяскравіших виявах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація безпосередньо пов'язана з науково-дослідною темою (державна реєстрація № 0112U003253) «Сучасні тенденції розвитку української славістики: етапи проблеми, перспективи» кафедри слов'янської філології Львівського національного університету імені Івана Франка, де праця виконувалася. Тему дисертації затверджено Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 11/4 від 26 квітня 2013 р.).

Мета дисертації полягає в комплексному дослідженні основних поетикальних доміант постмодерністського роману (на прикладі романної прози М. Павича).

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- розглянути особливості художнього втілення постмодерністських концептів, урізноманітнення текстуальних технологій у романній прозі М. Павича як приклад постмодерністського роману;
- з'ясувати специфіку структурних моделей окремих постмодерністських романів У. Еко, І. Кальвіно, Х. Кортасара з метою виявлення подібностей та розбіжностей з художньою технікою М. Павича;
- охарактеризувати особливості романної творчості М. Павича як одного з найвпливовіших інтелектуалів Сербії й найпродуктивнішого сербського постмодерніста;
- окреслити основні характеристики поетики досліджуваних романів, зосередивши увагу на новаторстві та здійснених художніх експериментах;
- визначити засадничі теоретичні розробки західних літературознавців, що були орієнтирами для романістики письменника;
- проаналізувати перехід поетикальних доміант романістики М. Павича у його драматичну творчість та особливості цих трансжанрових експериментів;
- виявити зміни поетикальних векторів у романістиці письменника, що належить до пізнього періоду його творчості і співпадає із занепадом постмодерністської лінії в сербській літературі, а також з еволюцією поетики постмодерністського роману.

Об'єктом дослідження є романна творчість М. Павича другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Предметом дослідження є еволюція моделі постмодерністського роману й новаторство романістики М. Павича.

Матеріалом дослідження обрано романний корпус сучасної постмодерністської прози на прикладі прозової творчості М. Павича: романи «Хозарський словник», «Краєвид, мальований чаєм», «Внутрішня сторона вітру», «Остання любов у Царгороді», «Зоряна мантія», «Унікум», «Друге тіло», «Мушка». Аналізуючи поетикальні особливості романістики сербського постмодерніста, дисертант звертається до її зв'язків із творчістю У. Еко, І. Кальвіно та Х. Кортасара. Зв'язки постмодерністської романістики М. Павича з модерністським романом і романами літератури бароко, а також можливі його зв'язки з творами літератури середньовіччя не є об'єктом спеціального дослідження. Необхідні паралелі будуть проведені в тексті у випадку конкретного роману. Принагідним буде включення творчості сучасного європейського письменника до ширшого літературного і теоретичного контексту, що зумовлено успішним створенням М. Павичем власного метатексту. Метатекстуальний художній світ письменника характеризується

надзвичайною цілісністю, множинними внутрішніми зв'язками, тому в роботі ми змушені обмежитися вивченням «архіпелагу» його романів, подекуди встановлюючи зв'язки з іншими складниками авторського метатексту і загальнолітературного контексту.

Методи дослідження. Використані в дисертації методи дослідження зумовлені специфікою завдання і матеріалу, а також станом теоретичного осмислення проблеми. Основними методами, якими дисертант послуговувалася для досягнення поставленої в роботі мети, були методи структурно-функціонального, контекстуального та інтертекстуального аналізу, а також теоретичний, порівняльний, системний, історико-літературний та рецептивний методи.

Теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи становлять праці з літературної теорії, естетики та поезики постмодернізму Р. Барта, Ж. Дерріди В. Ізера, Г.-Р. Яусса, У. Еко, Р. Барта, М. Фуко, Ю. Крістєвої, Ю. Лотмана, Ж. Бодріяра, Ж. Женета, Л. Гатчієн, М. Епштейна, І. Ільїна, В. Пестерева; з історії та естетики постмодернізму в національних літературах Т. Денисової, Т. Гундорової, Г. Сиваченко, А. Татаренко, О. Палій; дослідників творчості М. Павича Й. Делича, А. Єркова, П. Піяновича, Р. Кордича, С. Дам'янова, М. Пантича.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній:

- проаналізовано текстуальні експерименти, характерні для сучасних постмодерністських романів;
- з'ясовано і обґрунтовано основні поетикальні вектори романної прози М. Павича;
- у науковий обіг вводяться невідомі раніше для українських читачів критичні матеріали про проблеми поезики романів сербського постмодерніста;
- проаналізовано внесок романістики М. Павича у розвиток постмодерністської моделі роману;
- досліджено романну та літературно-критичну творчість М. Павича з погляду теорії літератури як зразок постмодерністського метатексту;
- романні пошуки М. Павича вписано в контекст розвитку європейського постмодерністського роману.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертації можна використати для подальшого вивчення поетикальних особливостей постмодерністського роману в сучасних літературах. Результати дослідження знайдуть застосування при підготовці лекційних курсів та спецкурсів із теорії літератури та з історії національних літератур (передусім сербської), спеціалізованих курсів для бакалаврських та магістерських програм вищої школи, у процесі проведення наукових семінарів і практичних занять.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження й опубліковані наукові статті, в яких викладено основні положення наукової роботи, виконані здобувачем самостійно.

Апробація результатів. Основні положення й результати дослідження доповідалися й обговорювалися на наукових семінарах кафедри слов'янської філології Львівського національного університету імені Івана Франка, на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Львівського національного університету імені Івана Франка (протягом 2003–2014 рр.), а також на таких загальноукраїнських і міжнародних конференціях: XII–XVI, XVIII, XXI, XXII Міжнародному славістичному колоквиумі (до дня пам'яті святих Кирила і Мефодія) (Львів, 2003–2009, 2012, 2013); Міжнародній науковій конференції, присвяченій 10-річчю викладання хорватської мови на кафедрі слов'янської філології ЛНУ імені Івана Франка (Львів, 2006); Міжнародних славістичних читаннях, присвячених пам'яті академіка Л. Булаховського (Київ, 2007, 2009); Міжнародних наукових конференціях «Актуальні проблеми слов'янської філології» (Бердянськ, 2008, 2012); XVII Міжнародній науковій конференції «Мова і культура» імені професора Сергія Бураго (Київ, 2008); Міжнародній славістичній конференції «Наукові читання пам'яті Юрія Карпенка», (Одеса, 2010); Міжнародній науковій конференції «Славістика XXI століття: традиції та перспективи розвитку» (Львів, 2011); II Міжнародній науковій конференції молодих учених «Мова і соціум: етнокультурний аспект» (Бердянськ, 2012); V Міжнародній науковій конференції молодих філологів Сербії «Сучасні дослідження мови та літератури» (Крагуєвац, 2013); XI Міжнародній науковій конференції «Слов'янські літератури в контексті світової: до 900-ліття Кирила Туровського і 200-ліття Тараса Шевченка» (Мінськ, 2013).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковано у 15 наукових статтях, з них 13 – у фахових виданнях ДАК МОН України, а 2 – у закордонних.

Структура роботи зумовлена метою, загальною концепцією та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (371 позиція). Повний обсяг дисертації становить 239 сторінок, з них 186 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** розкрито актуальність дослідження, визначено його об'єкт та предмет, зв'язок з науковими темами, сформульовано мету і завдання, окреслено використані методи дослідження, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію основних положень дисертації.

У **першому розділі «Поетика постмодерністського роману: теоретичні орієнтири і транстекстуальне прочитання»** розглядаються найвиразніші домінанти постмодерністської літератури як *відкритої літератури*, окреслюються основні поетикальні вектори постмодерністського роману. На думку дослідників, постмодерністський роман є привілейованим простором для

дискусії про постмодернізм, і, маючи схильність до постійних трансформацій, стає експериментальним полем для застосування найсуттєвіших світоглядних концептів постмодернізму таких як: «відкритість твору», деконструкція, децентрація, множинність, комбінування, інтертекстуальність, цитатність, принцип гри, андрогінність, калейдоскопічність, еклектичність, деперсоналізація фігури автора, численні можливості інтерпретації тощо. Науковці простежують найпоширеніші образи-метафори, притаманні для постмодерністських творів (лабіринт, музей, карнавал, бібліотека, божевільня, хаосмос (хаос + космос), дзеркало, подорож, енциклопедія, фотографія, фільм), наголошуючи на їх загальноновизнаній полісемантичності. Використання постмодерністами концепції «відкритого твору», згаданих концептів і образів-метафор, постійне тяжіння до експерименту й новацій уможливило створення особливої літературної моделі, що здатна поєднати високе мистецтво і популярну культуру.

У розділі розглянуто автопоетикальні міркування М. Павича, що дають змогу побачити, як виокреслились і сформувались ключові поетикальні характеристики романістики письменника, які стали підвалинами його авторської романної моделі. Морфологія його романів характеризується потужним інтелектуальним струменем, вміщує літературний, історичний і культурний дискурси. Унаслідок цього кожен роман стає різновидом текстового видовища, в площині проблематики якого поєднано різні епохи людської культури, найвизначніші досягнення в галузі літератури, музики, архітектури, живопису, сучасних технологій. Маємо всі підстави вважати, що М. Павич у пошуках нових осягнень вдається до помноження жанрів, способів та стилів писання, це значно розширює кордони теоретичного дискурсу. Відхилення від усталеної моделі романного жанру, процеси гібридизації і дифузії різних жанрів у його межах демонструють мішаний тип жанрового мислення письменника-постмодерніста. Реалізація художньої креативності є однією з головних домінант його прозової творчості. Романи М. Павича побудовані з урахуванням новітніх досягнень теорії рецепції і нерідко включають елементи наративізації цієї теорії. Експерименти письменника з формою та способом читання слугують прикладом жанрової динаміки роману, що еволюціонує, набуває різноманітних модифікацій у процесі свого розвитку.

Подається стислий огляд теоретичних аспектів читання у трактуванні Р. Інгардена, В. Ізера, Г.-Р. Яусса та У. Еко. Їхні дослідження повпливали на розвиток постмодерністського роману, а відтак і на розвиток романної моделі сербського письменника, ставши орієнтирами для його романістики. Про це свідчать художня практика М. Павича, а також його автопоетикальні та автокритичні висловлювання. Насамперед розглянуто провідну роль У. Еко у розвитку поетики «відкритого твору», проблему рецепції літературного твору і його інтерпретації у рамках теорії читання.

У. Еко та М. Павич впроваджували власні новаторські теоретичні постулати й висновки головним чином у романістиці. Їхня прозова творчість стала ілюстрацією не лише енциклопедичної ерудованості інтелектуалів, а й практичної реалізації оригінальних ідей з теоретичної лабораторії науковців. Постмодерністські письменники У. Еко та М. Павич стали творцями експериментальних романів, збагатили спектр інтерпретаційних можливостей тексту, постулювали, що читач з його активністю під час процесу читання повинен стати центром книги.

Досліджено нетрадиційні підходи до побудови творів у І. Кальвіно та Х. Кортасара, які згодом творчо розвинув М. Павич у своїй романній прозі. Цих визначних письменників можемо вважати творцями особливого типу постмодерністських романів, у яких динамічність структури є основоположним принципом постмодерністського тексту. У своїх літературних творах вони розробили засади нової текстуальності, нового читання, що вимагає трансформації романної структури. Проаналізовано пізні романи І. Кальвіно «Замок перехрещених доль» і «Якщо зимової ночі подорожній» з огляду на постмодерністські моделі цих романів та їх поетикальну спільність з окремими романами М. Павича. Романна проза І. Кальвіно відзначається творчою інтенцією та художньою креативністю. З'ясовано поетикальні спільності романів І. Кальвіно та М. Павича, що ілюструють особливості нової текстуальності. В основі постмодерністської текстуальності романів цих письменників лежить пошук нового творчого проекту читання. Ілюстрацією цього є передусім особливий підхід до структурної моделі роману.

Проаналізовано структуру роману Х. Кортасара «Гра в класи», в якому втілилися новаторські ідеї письменника щодо структурної моделі, статусу авторства, ролі читача, а також його експерименти з мовою. У романній творчості автор багато уваги приділив своєрідному літературному експериментуванню, намагаючись модифікувати канонізований європейський зразок роману, зосередивши увагу на ускладненні його архітектоніки. Нетрадиційна структура роману «Гра в класи» Х. Кортасара та розмаїття структур у романах М. Павича засвідчують, що ці письменники реалізовували концепцію *відкритого твору*, концепцію літератури як гри, концепцію книги як місця зустрічі автора і читача, тобто зверталися щоразу до нових формальних і наративних горизонтів.

Поетикальна спільність окремих романів Х. Кортасара, І. Кальвіно, У. Еко та М. Павича дає нам підстави стверджувати про тенденції модифікації постмодерністського роману та виокремлення його особливого типу, однією з основних ознак якого є специфіка структурної моделі. Опираючись на теоретичні дослідження У. Еко-науковця і письменника, художню практику І. Кальвіно та Х. Кортасара, М. Павич виробив оригінальну романну техніку, що проявилась в авторській технології втілення постмодерністських теоретичних концептів. З'ясовано, відтак, що романна проза М. Павича

виступає як модель постмодерністського роману, який ґрунтується на експериментальній творчості попередників і креативно розвиває її.

Другий розділ дисертації «Експерименти зі структурною моделлю у романній прозі М. Павича» присвячено вивченню специфіки структурних моделей і поетикальних доміант у романах М. Павича «Хозарський словник», «Краєвид, мальований чаєм», «Внутрішня сторона вітру», «Остання любов у Царгороді», «Скринька для писання», «Зоряна мантия» та «Унікум», проаналізовано трансформацію поетикальних векторів у романній прозі пізнього періоду («Друге тіло» та «Мушка»). У розділі також розглянуто такі особливості жанрової стратегії письменника, як перетворення драматургії письменника як «нову форму» роману та автоцитуювання як знаряддя жанрової трансформації.

У своїх автопоетикальних міркуваннях М. Павич постулює створення рухомої (нелінійної, *відкритої*) структури, що є типовою для усіх його романів, та *відкритості* на рівні змісту (йдеться про закладення автором багатозначності тексту). Перший та найвідоміший роман М. Павича «Хозарський словник» (1984) є своєрідним «практичним посібником» з постмодернізму, ілюстрацією постмодерністських положень про структуру, принципову множинність, про художню кореляцію автор–читач та прикладом дисперсного, нелінійного й мультимедійного гіпертексту. Йому присвятили наукові студії як сербські, так і зарубіжні літературознавці (Г.Р. Яусс, Ф. Лефевр, А. Боске, А. Ляйтнер, Б. Шульте, Б. Гройс, І. Калус, Н.К. Гейлз, Е. Ерліх, І. Цветанович, А. Деміна, Й. Дзюба та ін.). Про роман-словник писали у літературознавчих розвідках українські дослідники П. Рудяков, А. Татаренко, Ю. Білоног, І. Лучук, Р. Семків, І. Старовойт, Л. Сокол та ін.

Сумуючи досягнення дослідників про роман-словник, в дисертаційному дослідженні увага зосереджена на таких ключових аспектах: експериментальність структурної моделі твору, інтерпретація теорії *відкритого твору*, переоцінка традиційної концепції авторства, стратегія залучення читача до співтворчості.

Експерименти зі структурною моделлю літературного твору як втілення інтерпретації теорії *відкритого твору* є одним з найважливіших винаходів сербського постмодерніста. «Хозарський словник» структурований у вигляді лексикографічного видання. Принцип *тріади* присутній у композиції роману, у його поділі на «Червону книгу» (християнське трактування хозарської полеміки), «Зелену» (ісламська проекція полеміки), і «Жовту книгу» (єврейська інтерпретація полеміки). Дія у «Словнику» відбувається у трьох часових просторах: VIII–IX ст. (час існування хозарського народу і проведення хозарської полеміки), XVII ст. (дослідженням хозарського питання займаються А. Бранкович, С. Коен і Ю. Масуді, тоді ж друкується словник Даубмануса), та XX ст. (д-р Ісайло Сук, д-р Абу-Кабир Муавія, д-р Дорота Шульц знову тлумачать хозарську полеміку). Слід зазначити, що у «Словнику» бінарна

опозиція жіноче/чоловіче репрезентується в окремих примірниках твору *жіночому і чоловічому*.

Підтримуючи ідею про переоцінку традиційної концепції авторства, М. Павич застосовує у романі стратегію залучення читачів до співтворчості, впроваджує стратегію інтелектуальної гри з реципієнтом. Письменник погоджується на множинне авторство, визнає себе лексикографом знайденого видання (роман проголошується реконструкцією Даубманусового видання «Хозарського словника» 1691 р.). Йдеться про використання у творі відомої техніки знайденого рукопису, результатом якої є «палімпсестове авторство». З'ясовано, що «Хозарський словник» є парадоксальним історико-фантастичним романом, оскільки його художній світ поєднує як історичні, так і фантастичні компоненти. Полісемантичність «Словника» полягає в симбіозі різних поглядів на одну історичну подію, причому кожен з них документально зафіксований в історії. Різне висвітлення плетива історичних фактів, напруга між рівнозначними частинами роману, смислова парадоксальність утворюють складну систему опозицій. Конструкція з опозицій, значна віддаленість подій в часі та суперечливість документальної основи стосовно хозарського питання підважують категорію історизму. Авторська уява відновлює вагомі історичні події за документами, не оминаючи гри з категоріями реального і фіктивного, внаслідок чого читач застається в царині домислів. Проза М. Павича доводить еволюцію фантастики. Автор, на думку дослідників, займається «постмодернізацією фантастики» – осучаснює старі парадигми, вносить нові концептуальні, семантичні інновації, освоює можливості постмодерністського дискурсу.

Роман «**Красвид, мальований чаєм**» (авторське жанрове визначення **роман-кросворд**) (1988) є прикладом двокнижжя, оскільки складається з «Малого нічного роману» та «Роману для любителів кросвордів». У другій книзі вміщено два кросворди для горизонтального та вертикального читання, які є радше метафоричними і виконують функцію дороговказів. Під час вертикального читання читач слідкуватиме за долею героїв, а під час горизонтального (*класичним способом*) – довідається про зав'язку і розв'язку оповіді. Цілісна текстуальна тканина складається з мікротекстів, переплетених у багатоголоссі тексту (тут наявні фіктивні документи, креслення, нотатки головного героя, *мандрівні* оповідання). Загадковий шлях *перетворення* головного героя А. Свілара вміщений на наративній мапі кросворду, що структурував мікротексти, які можуть читатися як вертикально, так і горизонтально. Рішення про спосіб прочитання впливає не тільки на послідовність ознайомлення з мікротекстами, але й дає можливість читачеві розпізнати свою ідентичність за допомогою цього вибору. Обраний шлях прочитання твору ідентифікує читача як самітника або співжителя. Основними складовими постмодерністської поетики роману є структурна модель у вигляді кросворду, динамічність якої забезпечує варіативність прочитання,

інтертекстуальність і автоцитування (введення до основної тканини твору сегментів із попередніх оповідань), переплетення часово-просторових перспектив та створення креативного читача-співучасника текстуальної гри. Структурна модель роману у вигляді постмодерного кросворду уможливорює читачеві обрання власного шляху розв'язання текстуальних загадок.

Оригінальність структурної моделі роману «**Внутрішня сторона вітру, або Роман про Геро та Леандра**» (1991) реалізовується через створення **роману-клепсидри**, поділеного на жіночу і чоловічу частини. У двосторонньому андрогінному романі автор використав принцип клепсидри, звернувшись до античного міфу. Кожна його частина є самодостатньою, але зміст однієї частини під час читання *пересипається* в іншу і відкривається тільки під час поєднання обох в одну цілісність. Структурна модель клепсидри пов'язує дві складові твору. У рамках єдиної текстуальної конфігурації відбувається взаємопроникнення елементів для утворення нової основи постмодерністського міфу про Геро та Леандра. Автор створює розповідь про чоловічу і жіночу смерть, проектує дві моделі долі – чоловічу й жіночу як переплетення протилежностей. Звертаючись до античної міфології, до християнських мотивів, чудес, письменник вводить у текстуальну тканину улюблені фантастичні символи. У романі М. Павич реорганізовує малі наративні одиниці та створює нову інтертекстуальну тканину, виткану із власних оповідань. Автоцитування елементів власних текстів у нових текстуальних структурах свідчить про надзвичайну динамічність наративних одиниць у корпусі прози письменника. Внутрішню архітектурну єдність твору забезпечує фантастика, що стає інтегральним елементом, та об'єднавчі фактори (взаємна реінкарнація чоловічих і жіночих снів, смертей, часово-просторові ігри). Суб'єкт процесу читання повинен володіти синтетичною активністю, щоб об'єднати жіночу і чоловічу частини роману «Внутрішня сторона вітру» задля цілісної рецепції твору.

Художній прийом гри як один із найхарактерніших виявів літературного постмодернізму закладений у **роман-таро** М. Павича «**Остання любов у Царгороді**» (1994), який автор називає у підзаголовку *посібником для ворожіння*. Формальна структура, що реалізується у вигляді елементів паратексту (двадцять дві карти-таро, вміщені в кінці книги), забезпечує сегментацію тексту і водночас відіграє роль об'єднавчого чинника. Своєрідна калейдоскопічність реалізовується через наведені автором схеми способів ворожіння на картах таро, що теж виступають паратекстуальними одиницями і є шляхом для реалізації текстуальної динамічності. Архітектоніка роману М. Павича «Остання любов у Царгороді», заснована на системі карт Таро, складається із двадцяти двох розділів-ключів, кожен із яких проілюстрований паратекстуальним фрагментом. Включені в текстуальну структуру ілюстрації, графічні елементи відносяться до метарівня тексту. М. Павич вважав, що ігровий чинник для роману є головною віссю, довкола якої розгортається дія, а

також основою комунікації з адресатом. Домінантною для поетики роману «Остання любов у Царгороді» є еволюція ігрового чинника, експериментальна техніка обрамлення та випробовування різноманітних постмодерністських концептів.

М. Павич продовжив серію експериментів зі структурною моделлю у романі «Скринька для писання» (1999), що структурований у вигляді скрині. Постмодерністська фактура роману складається з трьох розділів, які відповідають верхній, середній та нижній площинам скрині. Структура кожної з площин унаочнена графічним додатком, що вказує на кількість і послідовність організації текстуальних фрагментів. Ознайомлюючись із вмістом шухлядок трьох площин, читач «відкриває» художній світ роману, що виринає у вигляді «архіву» текстуальних фрагментів. Фрагментарність як частина авторського задуму поєднується з інтертекстуальним підходом, підвищенням статусу читача та стратегією автоцитатування. У романі-скрині з'являються в різних модифікаціях фрагменти вже відомих читачеві оповідання письменника. Для прози М. Павича характерним є «кружляння» текстуальних фрагментів, сенсів, образів, символів, мотивів, героїв. Письменник використовує техніку «знайденого рукопису» та змінює статус авторства, стаючи *упорядником* отриманих документів, *архіваріусом* вмісту скрині. Один розділ роману «Скринька для писання» подано лише в електронному вигляді на сайті письменника, що свідчить про бажання автора зробити читання інтерактивним процесом. Це приклад продуманої письменником співгри, де читання стає діяльністю, а читач – творчим співучасником, що має докласти зусилля для встановлення зв'язку між фрагментами, для заповнення текстових прогалів. Роман став промовистим підтвердженням концепції письменника стосовно реформування романної структури та реалізацією комунікативної співпраці автора з його аудиторією, що стала конструктивним поетикальним принципом твору.

У романі «Зоряна мантія» (2000) М. Павичу вдалося реалізувати власну концепцію інновативності прозової структури твору за допомогою звернення до астрології. Авторський підзаголовок **роман-гороскоп («астрологічний путівник для невтаємничених»)** є паратекстуальним маркером, що сутнісно характеризує своєрідність романної форми і слугує дороговказом для реципієнта. Саме цей паратекстуальний маркер вказує на спосіб сегментування тексту роману, що складається з дванадцяти оповідань, та можливість їх довільного монтажу під час читання. Кожне з оповідань за назвою і тематично відповідає одному знакові зодіаку. У постмодерністському романі з астрологічними мотивами М. Павич «грається» з уламками різноманітних текстів, що розсіпані у його текстуальній тканині. Уважний читач помітить окремі вставки, введені автором у текст: уривок п'єси, газетні оголошення, електронні листи, інформацію про зодіакальні знаки гороскопа, цитування «уривків» з реконструйованого рукописного «азбуковника». Роман передбачає

присутність сприймача, який може на власний розсуд прочитати оповідання лише про свій знак або про всі знаки гороскопу. Два розділи роману розміщено лише в електронному вигляді на інтернет-сторінці, натомість два прикінцеві розділи твору розміщено у книзі та в електронному вигляді на сайті про сербського постмодерніста.

Формальні експерименти М. Павича знайшли вияв і в оригінальній структурі роману-дельти «Унікум» (2004). Назва літери грецького алфавіту *дельта* (Δ) з'являється в романі на перетині текстуальних фрагментів для позначення *розгалуження* оповіді, виконуючи функцію паратекстуального маркера. Роман складається з двох книг – власне роману та «Блакитного зошита» з сотнею його можливих закінчень. Каталог із кінцівками письменник називає допоміжним посібником для тих читачів, що не бажають читати варіанти закінчення роману в інтернет-мережі за вказаною автором адресою, де вміщено електронне продовження просторового лабіринту роману. «Блакитний зошит» (2005) є прикладом фрагментарного тексту-лабіринту на рівні структури і змісту з численними розгалуженнями та ілюстрацією втілення на практиці теорії «відкритого твору». Подібний формальний лабіринт є взірцем моделі роману, основними характеристиками якої є динамічність і відкритість. Окрім фрагментарності оповіді рецепцію роману ускладнює вкраплення елементів історичного, міфологічних і фантастичних мотивів, використання поетики сновидінь, що містифікують текст. «Унікум» вміщує алюзії на численні художні твори або ж їх окремі фрагменти, що становлять інтертекстуальне тло роману та провокують читача до відчитування розмаїтих асоціацій задля того, щоб розшифрувати авторський задум. «Відкритість» структурної моделі роману «Унікум» та можливість численних інтерпретативних підходів до нього, розширюють ареал текстуальних мандрів для читача.

Проаналізовані романи М. Павича, на думку А. Татаренко, завдяки художнім експериментам зі структурною моделлю і зверненню до паралітературних жанрових маркувань відносяться до фази «високого постмодернізму» у розвитку сербської постмодерністської прози, натомість два останні твори «Друге тіло» та «Мушка» належать до *post*-постмодерністської фази, для якої характерне повернення від Тексту до Твору.

«Друге тіло: побожний роман» (2006) має складну наративну побудову, проте інновативність структурної моделі не є ключовим елементом його поетики. М. Павич повертається до координат традиційного жанру, тому новаторство автора проявилось в інших постмодерністських особливостях цього твору, зокрема в основних мотивах. «Друге тіло» – постмодерністський філософський роман, в якому «великі наративи» (релігія, кохання, смерть) подаються в дусі XXI ст. У кожному розділі твору матеріалізуються смислові маркери. Мандри і постійний пошук відповіді на таємниці стають обертальною силою текстуальної динаміки. Магістральний смисловий маркер твору – це

мотив таємниці «другого тіла», адже всі головні герої у своїх часо-просторових координатах намагаються довідатись про можливість існування вторинної тілесності. Ще одним важливим смисловим маркером роману є мотив книги/бібліотеки. «Побожний роман» проаналізовано у контексті інтелектуального переосмислення біблійного сюжету про період земного життя Ісуса у «другому тілі» після воскресіння, увага зосереджена на окресленні основних смислових і паратекстуальних маркерів та тлумаченні багатозначності християнських символів-ключів. М. Павич реалізовує концепт деперсоналізації автора, питання авторства залишається дискусійним.

У романі «Мушка» (2009) письменник звернувся до використання андрогінності, оскільки він складається з двох розділів, що уособлюють дві можливі версії любовного дискурсу (*чоловічу* і *жіночу*). Поетикальна формула твору характеризується семантичним паралелізмом перших розділів та варіативністю. Лише після підрозділу-перехрестя «Рішення»/«Інше рішення» семантичний паралелізм порушується. Від цієї точки у «жіночій» версії відтворено іншу можливу реальність – метареальність, іншу модель продовження історії, що призводить до зміненого майбутнього. Можна припустити, що «жіноча» версія «Мушки» є ускладненим віддзеркаленням «чоловічої» і має формально визначений автономний статус. У творі М. Павич уперше висвітлив автобіографічні моменти, що не характерно для його постмодерністських романів. Однією з магістральних тем «Мушки» є твердження про багатоваріантність майбутнього та можливість його обирати. До книги додається компакт-диск із текстом романів, але комп'ютерний текст на компакт-диску не містить жодних дигітальних експериментів. Це свідчить про те, що у *post*-постмодерністський період творчості письменник зосередився на можливостях інтерпретатора, а не на експериментуванні з комп'ютерним читанням.

М. Павич вдався до створення драматичного тексту шляхом перекомбінування як власних оповідань, так і частин романів, шляхом використання вже відомих елементів (сюжетів, тем, мотивів) та літературних ігор із персонажами з попередніх творів. Його оповідання «Квітова лихоманка» увійшло до «Хозарського словника», що є прикладом автоцитування. Згодом цей уривок із роману склав основу для створення п'єси «**Вічність та ще один день**» і засвідчив, що автоцитування для автора виступає знаряддям жанрової трансформації. За подібним креативним задумом митця оповідання «**Скляний слимак**» і «**Ліжко для трьох**» взято за основу для створення однойменних п'єс. В останній книзі письменника зустрічаємо *переродження* п'єси «**Скляний слимак**» у «новій формі» короткого любовного роману.

ВИСНОВКИ

У ХХ ст. в літературу приходять визначні індивідуальності (як теоретики літератури, так і автори), що урізноманітнюють її оригінальними мистецькими

ідеями та пошуками нових романних форм. Художня практика М. Павича позначена головними поетикальними ознаками постмодернізму. Його творчість є прикладом новаторських пошуків сучасної прози. Якщо частина письменників-постмодерністів пішли шляхом використання традиційної форми та інших особливостей поетики (паратекстуальність, інтертекстуальність, іронія), то сербський письменник вдався у своїй романній творчості до використання можливостей романного жанру в новаторській і креативній спосіб, не відмовляючись від класичного роману; він дав приклади експериментального, гіпертекстуального, нелінійного роману, що робить його творчість важливою для вивчення теоретиками літератури.

У дослідженні здійснено теоретичне осмислення засадничих аспектів романістики М. Павича з урахуванням праць В. Ізера, Г.-Р. Яусса, У. Еко, Р. Барта, М. Фуко, Ж. Дерріди, Ю. Крістєвої, Ю. Лотмана, Ж. Женета, Л. Гатчєн та інших учених. Визначні письменники І. Кальвіно, Х. Кортасар, У. Еко стали творцями експериментальних романів і збагатили спектр інтерпретаційних можливостей тексту. Проаналізувавши романи «Замок перехрещених доль» та «Якщо зимової ночі подорожній» І. Кальвіно, «Гра в класи» Х. Кортасара та «Ім'я рози» У. Еко, що є взірцями становлення постмодерністської моделі роману, дисертант доходить висновку, що саме вони істотно вплинули на художню практику М. Павича. Романістика сербського постмодерніста є прикладом своєрідного переходу від осмислення літературно-теоретичних пошуків ХХ ст. і творчих принципів згаданих постмодерністських романів до створення нової романної прози, в якій митець розвинув ці теоретичні і поетикальні міркування творчо й оригінально. Автопоетикальні висловлювання митця свідчать про намагання розробляти креативну модель розвитку романної прози.

Більшість романів письменника написані у постмодерністській системі координат, що дало підстави дослідникам вважати їх взірцем поетики сербського «високого постмодернізму». Постмодерністські інновації М. Павича найбільш яскраво простежуються у царині форми. Своїми новаторськими ідеями письменник прагнув оновити незмінно сталу модель роману. Особливий підхід до структурування роману став найбільшим авторським відкриттям. Сміливо експериментуючи з жанром, письменник робив нові кроки у розширенні жанрових меж постмодерністського роману. На основі здійсненого аналізу романів «Хозарський словник», «Краєвид, мальований чаєм», «Внутрішня сторона вітру», «Остання любов у Царгороді», «Зоряна мантия», «Унікум» у дисертації окреслено оригінальну авторську модель романної форми, яка передбачає формальні та наративні експерименти.

Виявлено найхарактерніші особливості постмодерністських романів М. Павича. Роман «Хозарський словник» дозволяє говорити про риси, які згодом застосовуватимуться в його романній прозі: оригінальність оповідної моделі, що забезпечує нелінійність оповіді й текстуальну динаміку; сюжетна

незавершуваність; застосування ігрового принципу; наявність інтертекстуальної топографії слідів; документальність (наведення автором використаних документів і проголошення їх достовірними); цитатні містифікації (цитування неіснуючих письменників та творів, гра з фальсифікатами, створення тексту як мозаїки цитат та часте автоцитування); актуалізація техніки палімпсесту; поява фантастики на тематичному плані (просторово-часові ігри) та використання типових постмодерністських мотивів подорожі, вікна, дзеркала, книжки, словника, лабіринту, антикваріату, бібліотеки, таємниці; наголос на науковості; шифрування та псевдонімність авторства; переоркестрування акцентів у категоріях художньої кореляції «автор-текст-читач»; паратекстуальні маркери (зокрема використання не фікційних літературних моделей (словник, довідник тощо), що є свідченням переходу від художнього роману до не фікційних жанрів псевдонаукового знання); осмислена багатозначність, що уможливорює водночас і необмежену кількість інтерпретацій, і категорію «нез'ясовності»; експериментування з комп'ютерним читанням; застосування гіпертекстуальних стратегій.

У своїх наступних романах «Краєвид, мальований чаєм», «Внутрішня сторона вітру», «Остання любов у Царгороді», «Зоряна мантия», «Унікум» М. Павич використовує вже згадані характеристики, додаючи інші вагомні поетикальні компоненти: своєрідність тематики й проблематики (виразною домінантою є події, топоси і персонажі з історії Сербії та сербської літератури); фокусування авторської уяви на незвичайних сюжетах і деталях (відщеплення багатьох деталей із подальшим відродженням у вигляді незалежного тексту); застосування можливості розширення тексту роману у віртуальному просторі; економія обсягу тексту (використання лаконічного мовного інструментарію).

Схильність М. Павича до освоювання нових жанрів і створення нових трансжанрових проєктів демонструє своєрідна драматична творчість сербського постмодерніста. Його експериментальні драми, будучи трансжанровим проєктом, збагачені досвідом постмодерністського роману, що дозволило їм (без суттєвих змін) перейти у статус роману. Драматична творчість М. Павича ще не була предметом спеціальної розвідки в українському літературознавстві. Автор вдався до створення драматичного тексту шляхом перекомбінування як власних оповідань, так і частин романів, шляхом використання вже відомих елементів (сюжетів, тем, мотивів) та літературних ігор із персонажами з попередніх творів. Дослідивши експериментальну сегментацію драматичних творів М. Павича, а також *діалог* творів письменника, можна зробити висновок, що для написання драм автор намагався використати поетикальні принципи, що вже були реалізовані в його романих прозі.

У пізньому періоді творчості М. Павича (post-постмодерністський період) згадані характеристики істотно трансформуються. Свідченням цього є *побожний* роман «Друге тіло» та *короткий любовний роман* «Мушка».

Проаналізувавши структурні моделі і поетикальні особливості творів цієї фази, можна зробити припущення, що письменник обмежив використання вже відомих читачам постмодерністських домінант, а натомість удався до прийомів, що не були притаманними для його великих прозових форм. Романна проза цієї фази є ілюстрацією своєрідного повернення – переходу від Тексту до Твору, оскільки письменник відходить від внутрішньої текстуальної складності й урізноманітнення текстуальних технологій. Для прози цього періоду є характерними традиційність викладу, лабіринт автобіографічного й художнього, реалізм фактів й виключення експериментів із комп'ютерним читанням. Проте романи цього періоду включають в себе компонент «адресат».

Маємо всі підстави стверджувати, що найхарактернішим у художницькому методі М. Павича є встановлення нового дискурсу шляхом невинних літературних пошуків. Сутнісним моментом є те, що його романна проза характеризується глибоким експериментаторством, відображає багатоплановість світоглядної парадигми постмодернізму, а також відкриває шлях до подальшого розвитку постмодерністського роману. Романістика М. Павича, з одного боку, органічно вписується у світову традицію, а з іншого – суттєво збагачує її власними знахідками, що відповідають викликам сучасності.

Список праць, опублікованих за темою дисертації

Публікації у фахових виданнях

1. Гук З. Постмодерністські експерименти у “Хозарському словнику” Мілорада Павича / Зоряна Гук // Проблеми слов'язнавства : зб. наук. пр. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – № 53. – С. 120–127.
2. Гук З. Елементи постмодерністської поетики у “Хозарському словнику” Мілорада Павича / Зоряна Гук // Проблеми слов'язнавства : зб. наук. пр. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – № 59. – С. 150–157.
3. Гук З. Роман Мілорада Павича “Краєвид, мальований чаєм” як постмодерний кросворд / Зоряна Гук // Вісник Львів. ун-ту : зб. наук. пр. Сер. філол. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Вип. 40. – Ч. 1. – С. 204–211.
4. Гук З. Постмодерністська реінтерпретація міфу про Геро і Леандра у романі М. Павича “Внутрішня сторона вітру” / Зоряна Гук // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур пам'яті академіка Леоніда Булаховського: зб. наук. пр. – К. : Київ. ун-т, 2008. – Вип. 7. – С. 352–361.
5. Гук З. Поетика постмодерністської гри в романі М. Павича “Остання любов у Царгороді” / Зоряна Гук // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. – Ніжин : Вид-во “Аспект-Поліграф”, 2008. – Вип. XVII: Лінгвістика і літературознавство. – С. 375–381.
6. Гук З. Історичний та фантастичний компоненти у “Хозарському словнику” М. Павича / Зоряна Гук // Мова і культура : зб. наук. праць. – К. :

Видавн. Дім Дмитра Бурого, 2009. – Вип. 11. – Т. I (113): Художня література в контексті культури. – С. 203–211.

7. Гук З. Автоцитатність як основна складова інтертекстуальності у драмах Милорада Павича / Зоряна Гук // Проблеми слов'язнавства : зб. наук. пр. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – Вип. 58. – С. 133–139.

8. Гук З. Особливості функціонування моделі енциклопедії в прозовій творчості Д. Кіша та М. Павича / Зоряна Гук // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур : зб. наук. пр. – К. : Київ. ун-т, 2009. – Вип. 10. – С. 273–281.

9. Гук З. Роман “Хозарський словник” у контексті жанрових пошуків М. Павича / Зоряна Гук // Вісник Львів. ун-ту : зб. наук. пр. Сер. філол. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – Вип. 48: До 80-ліття проф. каф. слов'янської філології Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка Володимира Моторного. – С. 162–168.

10. Гук З. “Гра з читачем” як конструктивний принцип поезики в романі М. Павича “Скринька для писання” / Зоряна Гук // Слов'янський збірник : зб. наук. пр. – Одеса : Вид-во “ОРІДУ НАДУ”, 2011. – Вип. XIV–XV. – С. 103–110.

11. Гук З. Художня своєрідність структури роману М. Павича “Зоряна мантия” / Зоряна Гук // Вісник Львів. ун-ту : зб. наук. пр. Сер. філол. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – Вип. 56. – Ч. 2. – С. 133–138.

12. Гук З. Post-постмодерністські аспекти поезики “короткого любовного роману” “Мушка” М. Павича / З. В. Гук // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2013. – Вип. XXVII. – Ч. 1. – С. 24–32.

13. Гук З. Інновативність структури як ключова особливість постмодерністського роману (І. Кальвіно “Замок схрещених доль” та М. Павич “Остання любов у Царгороді”) / З. В. Гук // Актуальні проблеми іноземної філології : лінгвістика та літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / гол. ред. В. А. Зарва. – Бердянськ : БДПУ, 2013. – Вип. 8. – Ч. 2. – С. 159–167.

Додаткові публікації

14. Гук З. Поетикальні аспекти експериментального роману “УНІКУМ” М. Павича / З. В. Гук // Славянскія літаратуры ў кантэксте сусветнай: да 900-годдзя Кірылы Тураўскага і 200-годдзя Тараса Шаўчэнкі : матэрыялы XI Міжнар. навук. канф., Мінск, 24–26 кастр. 2013 г. : у 2 ч. Ч. 1 / пад рэд. Т.П. Казакавай. – Мінск : РІВШ, 2013. – С. 177–182.

15. Гук З. Роман М. Павича *Друге тіло* як інтелектуальна інтерпретація біблійного сюжету / Зоряна В. Гук // Савремена проучавања језика и књижевности : зборник радова са V научног скупа младих филолога Србије, 30. март 2013. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, 2014. – Год. V. Књ. 2. – С. 307–314.

АНОТАЦІЇ

Гук З.В. Поетикальні вектори постмодерністського роману: художні експерименти Мілорада Павича. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.06 – теорія літератури. – Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, Львів, 2014.

У дисертації на матеріалі романної прози М. Павича виокремлено основні поетикальні вектори постмодерністського роману й простежено розвиток теоретичної концепції «відкритого твору». Романістику письменника проаналізовано як модель постмодерністського роману, яка ґрунтується на експериментальній творчості попередників і творчо розвиває її, виходячи з власної, павичівської формальної концепції роману. Особлива увага зосереджена на експериментах зі структурною моделлю – важливим поетикальним аспектом, що стає художнім ключем романної прози М. Павича. Досліджено використання прийомів з арсеналу постмодернізму: застосування техніки палімпсесту, автоцититування, ігрового принципу, механізмів художнього комунікування автора з читачем, паратекстуальних маркерів.

Ключові слова: постмодернізм, постмодерністська поетика, роман, структурна модель, автоцититування, гра, Мілорад Павич, сербська література.

Гук З. В. Поэтикальные векторы постмодернистского романа: художественные эксперименты Милорада Павича. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.06 – теория литературы. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко Министерства образования и науки Украины, Львов, 2014.

В диссертации на материале романной прозы М. Павича выделено основные поэтикальные векторы постмодернистского романа и прослежено развитие теоретической концепции «открытого произведения». Романистика писателя анализируется как модель постмодернистского романа, которая основывается на экспериментальном творчестве предшественников и творчески развивает его, исходя из собственной, павичевской формальной концепции романа. Особое внимание сосредоточено на экспериментах со структурной моделью – важным поэтикальным аспектом, который является художественным ключом романной прозы М. Павича. Исследуется использование приемов из арсенала постмодернизма: применение техники палимпсеста, автоцитирования, игрового принципа, механизмов художественной коммуникации автора с читателем, паратекстуальных маркеров.

Ключевые слова: постмодернизм, постмодернистская поэтика, роман, структурная модель, автоцитирование, игра, Милорад Павич, сербская литература.

Huk Z. V. Poetical vectors in postmodernist novel: artistic experimenting by Milorad Pavić. – Manuscript.

A dissertation for the Scholarly Degree of Candidate of Philology, Speciality 10.01.06 – Literary Theory. – The Ivan Franko National University of Lviv, the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2014.

The dissertation is dedicated to the study of poetics of postmodern novel and, first of all, its major poetical vectors as based on novels by Milorad Pavić. This Serbian postmodernist author does not abandon the classic novel but also uses all the resources of the genre in a creative way for producing a series of experimental novels, the investigation of which is important and topical in literary theory as it enables the identification of main dominant poetical features in contemporary novel.

The researcher analyses the writer's novels as a model for postmodernist novel, which is based on experimental works by his predecessors. The theoretical grounding of the research incorporates the theory of reading by R. Ingarden, V. Izer, and G.R. Jauss as well as theoretical views by U. Eco. A special attention is paid to postmodernist writers who were the creators of experimental novels and enriched interpretational possibilities in text. Having analysed the structure of classical postmodernist novels by U. Eco ("The Name of the Rose"), I. Calvino ("The Castle of Crossed Destinies", "If on a winter's night a traveler") and J. Cortázar ("Class Game"), the researcher concludes how they influenced Pavić's artistic practices. The Serbian writer's novels are a sample of transition from the twentieth-century literary views and creative principles to new prose where the author developed these theoretical and poetical considerations in the unique and original way.

Pavić's autopoetical statements are attempts at developing a creative model of novelistic prose, based on his own formal concept of novel. The analysis of the novels "Dictionary of the Khazars", "Landscape Painted with Tea", "Inner Side of the Wind or A Novel of Hero and Leander", "Last Love in Constantinople", "Writing Box", "Star Cape", and "Unique Item" has outlined the author's original model of novel, which consists of formal and narrative experiments. Experimenting with the structural model is an important poetical aspect in the prose by Pavić. The studied postmodernist devices are: palimpsest technique, autocitation, game principle, artistic communication between the author and the reader, paratextual markers, hypertextual strategies (including the possibility of expanding the text of the novel in cyberspace) etc.

The focus of analysis rests also on the latest period of Pavić's creativity, when the explicated features got transformed substantially, as testified by the *pious novel* "Second Body" and the *brief romance* "Artificial Mole". After analyzing the structural models and poetical dimensions from his writings during this period, the researcher concludes that the author restricted the use of means which were well-known for postmodernist readers, but instead he applied devices that had not been characteristic of his earlier novels. The novels of this period illustrate a kind of return – the transition from Text to Work – as the writer moves from textual complexity and diversity of textual techniques. The study has proven that the prose of this time is characterized with traditional presentation, the labyrinth of the

autobiographical and the artistic, factual realism and the avoidance of experimenting with computer reading. However, the novels include the component “addressee” because in the process of reading, the reader is given an extremely great creative function.

The study of poetical vectors in novels by Pavić is a contribution to the theoretical examination of postmodernist novel. The researcher concludes that his novels are characterized with experimenting, are part of world literary tradition and enriched it with creative gains.

Key words: postmodernism, postmodernist poetics, novel, structural model, autocitation, game, Milorad Pavić, Serbian literature.